

СУЧАСНИЙ ВІРУЮЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Огляд літератури останніх двох десятиліть, яка оприлюднена в Україні і за кордоном й присвячена дослідженню діяльності сучасного віруючого у формуванні міжконфесійних відносин, показує, що хоч інтерес до цієї проблеми науковців помітно зріс, її покищо важко назвати достатньо розробленою та дослідженою. Якщо з питань міжконфесійних відносин, зокрема в Україні, існує вже чимала наукова література, то дослідження різних аспектів діяльності сучасного віруючого як суб'єкта цих відносин потребують значно більшої уваги.

За визначенням, розробленим науковцями Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України, міжконфесійні відносини - це відносини, «що виникають між офіційними чи неофіційними носіями різноконфесійних ідентичностей з широкого кола проблем власності, канонічного права, церковної історії, конфесійного існування і співіснування в державі та суспільстві, взаємовідносин між церквами, духовенством та віруючими, невтручання у діяльність релігійних організацій інших конфесій, запобігання конфліктності з питань участі у спільних акціях загальнодержавного, релігійно-церковного, соціального, морального, патріотичного характеру тощо»²⁷⁹. Конкретизований вияв міжконфесійних відносин може коливатися між конструктивним і деструктивним, толерантним чи конфліктним і ультимативним, відкритим для співпраці чи орієнтованим на церковно-конфесійну автаркію, пасивним або активним у широкому діапазоні – від злагодженої співпраці до ворожнечі, нетерпимості й екстремізму щодо інших конфесій²⁸⁰.

Відтак, віруючий як суб'єкт міжконфесійних відносин у своїй діяльності реалізує їх під призмою власної конфесійної визначеності. При цьому, на нашу думку, найбільш значимими чинниками, що позначаються на позиції сучасного віруючого, є: по-перше, істотні зміни, що відбулися у становищі віруючої людини, її духовному світі, місці у суспільстві, релігійній спільноті, зумовлених кардинальними трансформаціями в українському суспільстві за останні двадцять років; по-друге, істотне розширення можливостей віруючого для задоволення релігійних потреб; по-третє, лібералізацію законодавчих і нормативних актів щодо релігійних організацій та віруючих, яка створила

* Куліш Н.С. – викладач Хмельницького університету управління та права.

²⁷⁹ Климів В. Міжконфесійні відносини: стан і форми // Україна релігійна. Книга I: Стан релігійного життя України. Колективна монографія. – К., 2008. – С. 48; Колодний А. Феномен релігійних відносин // Релігія-Світ-Україна. Книга II: Міжконфесійні відносини поліконфесійної України. – К., 2011. – С. 8.

²⁸⁰ Климів В. Міжконфесійні відносини: стан і форми // Україна релігійна. Книга I: Стан релігійного життя України. – С. 51.

умови для реалізації свободи совісті, безперешкодного задоволення релігійних потреб віруючих, функціонування і взаємодії релігійних організацій, здійснення реальних кроків у напрямі забезпечення партнерських відносин між державою та церквою тощо; по-четверте, інтерес громадської думки до релігії, церкви, релігійних організацій; по-п'яте, курс суспільства на побудову громадянського суспільства; по-шосте, можливість міжнародних контактів, співпраця релігійних організацій, спілкування з одновірцями за кордоном.

Дослідження сучасних міжконфесійних відносин в Україні засвідчує, що вони є результатом комплексної дії цілої низки чинників, як зовнішніх щодо релігійно-церковних спільнот, так і внутрішніх, іманентних цим спільнотам, що більшою чи меншою мірою справляють вплив на зміст і характер відносин між конфесіями, між конкретними представниками різних віросповідань. Догматика певного віровчення і сучасний соціально-політичний контекст їхньої реалізації, історія становлення та розвитку конфесій і офіційна політика релігійних об'єднань щодо ставлення до інших віросповідань, рівень суспільної активності конфесії і етнонаціональна складова даного віросповідання, практиковані методи розширення релігійності, присутності у нових регіонах і виховання міжконфесійної толерантності, готовність до діалогу з іншими конфесіями і зв'язки із зарубіжними одновірцями – ці та інші чинники виявляються складовими формування стабільних або нестабільних міжконфесійних відносин.

За всієї важливості діяльності релігійних об'єднань, організацій, громад як суб'єктів міжконфесійних відносин, надзвичайно важливим джерелом активності у формуванні відносин між конфесіями був і залишається первинний їх носій – віруючий. Якою б суб'єктивною не була його релігійна і суспільна позиція, саме особа віруючого є вмістилищем великої кількості догм, ідеалів, норм, знань, стереотипів, почуттів, способів і характеру реагування на події та факти в релігійній організації чи поза її межами; пересторог і заборон, життєвих орієнтацій і оцінок, якими він керується, визначаючи своє відношення до представників інших конфесій. Результуючі множини таких індивідуальних відношень значною мірою впливають (хоча й не завжди і не у всьому) на характер, форми, напрями і стратегію відносин даної конфесії до всіх інших, на готовність чи неготовність конфесії співпрацювати з іншими конфесіями поліконфесійної України.

У загальнофілософському аспекті сучасний віруючий, виступаючи як суб'єкт міжконфесійних відносин постає при цьому як:

- *особа*, що здійснює властиву їй діяльність, спрямовану на практичне перетворення предметної дійсності, теоретичне і духовно-практичне освоєння об'єктивної реальності²⁸¹ або як «індивід, який пізнає зовнішній світ і діє на нього в своїй практичній діяльності»²⁸². Відповідно об'єктом є «будь-яка дійсна чи уявна реальність, що розглядається як щось зовнішнє у відношенні до людини та її

²⁸¹ Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002. – С. 612-613.

²⁸² Философия: энциклопедический словарь. – М., 2006. – С. 833.

свідомості і яка стає предметом теоретичної та практичної діяльності суб'єкта»²⁸³. У нашому випадку такою дійсною реальністю постають міжконфесійні відносини, у формуванні чи реалізації яких бере участь суб'єкт (віруючий);

- *носій* індивідуально сприйнятих і певним чином усвідомлених релігійних догм, правил, норм, ідеалів, стереотипів, моральних установок, традицій, оцінок, релігійно мотивованого характеру реагування та поведінки, що так чи інакше впливають на сприйняття інших конфесій і визначають зміст ставлення до них як до об'єктів;
- *діяльний суб'єкт*, який, спираючись на компендіум засвоєних релігійних знань, віросповідних переконань, цінностей культури, способів отримання нової інформації тощо, визначає і будує своє відношення до інших віросповідань та їх представників. У залежності від низки причин, умов чи обставин (духовний світ, менталітет, особиста активність віруючого, вплив релігійної громади, релігійно-духовний, суспільний контексти та ін.) ставлення віруючого до інших конфесій може коливатися у діапазоні від пасивного до активно діяльного;
- *природа суб'єкт-об'єктних відносин* така, що суб'єкт, впливаючи на зміст і характер міжконфесійних відносин (об'єкт), зазнає, у свою чергу, *зворотній вплив на себе* міжконфесійних відносин, внаслідок чого відбуваються зміни у позиції суб'єкта: поглиблюється і урізноманітнюється його бачення міжконфесійних відносин, трансформується його ставлення до цих відносин у бік більш активного чи пасивного реагування, толерантності чи інтолерантності, відкритості чи консерватизму. Окремим випадком суб'єкт-об'єктних відносин, тобто ставлення суб'єкта (віруючого) до міжконфесійних відносин (об'єкту) є *неадекватне* ставлення до цих відносин, зумовлене недостатніми знаннями віруючого, етноконфесійними упередженостями, інерцією минулих нетолерантних відносин, політизацією питання тощо;
- *суб'єкт* (сучасний віруючий) *продукує* певні міжконфесійні відносини, так що вони є результатом діяльного чи недіяльного суб'єкта; водночас суб'єкт сам стає *продуктом* міжконфесійних відносин. Суб'єкт і об'єкт, таким чином, знаходяться у діалектичному зв'язку, що зумовлює не лише їх єдність, а й взаємовпливи та взаємотрансформації в процесі практичної реалізації суб'єкт-об'єктних відносин;
- *суб'єкт-об'єктні відносини* з невідворотністю зумовлюють активізацію *самосвідомості*, тобто усвідомлене чи неусвідомлене переживання специфічності власного «Я» як автономної сутності зі своїми думками, почуттями, бажаннями, оцінками, готовністю

²⁸³ Філософський енциклопедичний словник. – С. 438.

певним чином реагувати на події, явища, процеси, пов'язані з міжконфесійними відносинами. Зовнішньо самосвідомість віруючого у названих відносинах може проявлятися як самооцінка, оцінювання інших, визначення власного місця в системі відносин та зв'язків, що складаються між конфесіями; як вироблення механізму самоствердження²⁸⁴ віруючого в процесі творення міжконфесійних відносин тощо;

- *діяльний суб'єкт* (віруючий), будучи включеним у систему міжконфесійних відносин та їх формування, активізуючи свої індивідуальні якості (віросповідні переконання, знання про інші конфесії, правові регулятори відносин, моральні установки, культуру, навички спілкування, життєвий досвід тощо) в результаті не лише впливає на ці відносини, а й засвоює більш широкий діапазон як міжконфесійного, так і загальнолюдського спілкування, збагачується як особистість, піднімається до сприйняття себе очима іншого, звільняється від необґрунтованих негативних стереотипів стосовно інших віросповідань та їх носіїв.

Не зупиняючись детальніше на загальнофілософському аспекті порушених питань, зазначимо, що сьогоденній віруючий, у порівнянні з ситуацією кількадесятилітньої давності, в умовах релігійної свободи незрівнянно ширше включений у систему конфесійних, міжконфесійних, суспільних відносин, маючи можливість прямо чи опосередковано впливати на зміст, характер, спрямування, активність, форми вияву цих відносин. Для віруючого істотно розширився потенціал участі в процесах релігійного буття, релігійної діяльності та комунікації. Все частіше спостерігається активний вихід сучасних віруючих, особливо молоді, за конфесійні межі, контакти, зв'язки, співпраця з представниками інших конфесій. Не можна не погодитись з проф. А. Колодним стосовно оцінки активності сучасного віруючого: «Сьогодні він жваво реагує на різні проблеми сучасного життя, часто випереджаючи в своїх оцінках навіть представників кліру, духовних лідерів конфесій»²⁸⁵. Цьому сприяє поліконфесійність сучасного українського суспільства, поступове усунення обмежень (ідеологічних, адміністративних, світоглядних, правових, релігійних), заохочення владою участі релігійних організацій та об'єднань у реалізації соціальних програм тощо.

Важливо, що подоланню зовнішньорелігійних перешкод для міжконфесійних зв'язків, спілкування чи співпраці, що мали місце в минулому, суголосно відбуваються зміни і *в самих релігійних організаціях*: поступово долаються консервативні установки щодо ставлення до іновір'я, переглядається практикована раніше орієнтація на ізоляціонізм як спосіб

²⁸⁴ Див.: Абушенко В.Л. Самосознание // Новейший философский словарь. – Мн., 2003. – С. 869-871.

²⁸⁵ Колодний А. Сучасні виміри релігійної духовності українця // Релігійне сьогодення України: роздуми оцінки і прогнози (тематична збірка вибраних статей і тез). – К., 2009 – С. 101.

самозахисту конфесії, підозри й недовіра до інших конфесій як конкурентів за вплив на потенційного віруючого; маргіналізується релігійна нетерпимість у міжцерковних, міжконфесійних відносинах; розширюються форми і методи співпраці різних конфесій у соціальному блоці проблем (добродійна, милосердна, культурно-освітня діяльність, допомога соціально незахищеним верствам населення – інвалідам, пенсіонерам, важко хворим, особам, що потребують соціальної адаптації і т.п.).

Участь віруючого у заходах міжконфесійного характеру передбачає, що така діяльність відповідає не лише власному релігійному світогляду, переконанням, морально-релігійним установкам і нормам, яких дотримується віруючий, а й з інтересами конфесії, до якої належить. У міжконфесійних відносинах суб'єктами взаємодії можуть бути як одноосібно діюча особа – віруючий індивід, так і релігійні громади, релігійні організації та об'єднання.

Сучасний віруючий, як суб'єкт формування міжконфесійної взаємодії, є ще й суб'єктом права, тобто носієм правосвідомості, джерелом правової активності, якою б мірою правових знань віруючий не володів. Наскільки віруючі – учасники міжконфесійних відносин - виявляються обізнаними з правовими аспектами формування і реалізації таких відносин, настільки ці відносини будуть ефективними, взаємокорисними і перспективними.

Іншим важливим регулятором діяльності суб'єкта (віруючого) у справі формування відносин між конфесіями є мораль, моральні регулятори. Моральні погляди, ідеї, поведінка, принципи, норми, моральні цінності, властиві віруючому, є не просто компоненти свідомості, а й спонукальними мотивами діяльності з формування міжконфесійних відносин. Спрямовуючи свою діяльність на об'єкт взаємодії - представника іншої конфесії, суб'єкт (віруючий) може опинитися у ситуації, коли його погляди або наміри не приймаються чи й зазнають протидії інших суб'єктів, що не будуть згодні з його діями. За таких обставин суб'єкт (віруючий) цілком закономірно сам стає об'єктом іноконфесійного впливу, на нього поширюється дія інших суб'єктів взаємодії. Проте, як зазначає Л. А. Виговський, «суб'єкт лише тоді зможе повністю себе реалізувати, коли буде враховувати інтереси, потреби інших суб'єктів, тобто буде виступати водночас і як об'єкт...»²⁸⁶.

Аналіз практичного аспекту участі віруючих у формуванні та реалізації міжконфесійних відносин дає підстави диференціювати діяльність суб'єктів (віруючих) за ступенем їхньої активності в творенні таких відносин. Умовно можна виокремити 1) функціональну, 2) активну позицію віруючого та 3) позицію пасивного спостерігача. Функціональна позиція реалізовується віруючим, який перебуває у статусі співзасновника релігійної організації, релігійної громади, релігійного братства, члена церковної ради та залучається до безпосередньої участі у заходах, міжконфесійних за форматом і характером. Позиція активного віруючого передбачає не лише його систематичну участь у міжконфесійних акціях, заходах і та ін., а й ініціацію ним різних форм

²⁸⁶ Виговський Л.А. Функціональність релігії: природа і вияви. Монографія. – К.-Хмельницький, 2004. – С. 33.

співпраці, спрямованих на зміцнення міжконфесійних відносин, утвердження толерантності між конфесіями, порозуміння, на солідарний виступ конфесій проти будь-яких проявів релігійної нетерпимості, тероризму, ксенофобії. Дослідження ступеню активності суб'єктів міжконфесійних відносин (віруючих) у конкретних заходах виявляє досить широку представленість третьої категорії віруючих – пасивних спостерігачів. Їм властива інертність, безініціативність, байдужість до діяльності такого роду (зазвичай, така позиція проявляється ними не лише щодо міжконфесійних заходів, а й усіх інших). Причин такої позиції, на наш погляд, багато: інерція внутрішньоконфесійної замкнутості, сформована ще в часи діяльності релігійних організацій в умовах суспільства атеїстичного домінування; наслідки релігійного консерватизму, що культивувався у багатьох конфесіях як спосіб самозахисту; втрата значною частиною людей віри в те, що щось можна змінити в суспільстві на краще; слабкі зв'язки віруючого з релігійною громадою, одновірцями, що ведуть, як правило, до індивідуальної самоізоляції, втрати орієнтирів, оціночних критеріїв тощо.

Перш ніж розглянути напрями та форми реалізації суб'єктом (сучасним віруючим) своєї участі у налагодженні та розвитку міжконфесійних відносин, нагадаємо деякі особливості релігійної ситуації в поліконфесійній Україні, які напряму впливають на активність віруючого – учасника цих відносин.

На початок 2011 р. в Україні 68% респондентів ідентифікували себе з православ'ям, близько 8% – з греко-католицизмом, майже 2% – з протестантизмом, біля 1% – з ісламом²⁸⁷. Можна припустити, що оскільки найбільш поширеними конфесіями в країні є, насамперед, православні, греко-католицька та протестантські, то adeptів цих конфесій є підстави вважати найбільш представницькими учасниками (суб'єктами) формування міжконфесійного співжиття в українському суспільстві. Саме вони, ймовірно, визначають стан і характер міжконфесійних відносин. Навіть та обставина, на яку звертають увагу чимало науковців – декларативний характер самоідентифікації сучасних віруючих – навряд чи може істотно скорегувати це судження.

Значно важливішим, на нашу думку, у питанні діяльного суб'єкта в міжконфесійних відносинах – питання готовності різних конфесій (а відповідно і їх віруючих) до практичної реалізації таких відносин на постійній чи системній основі через співпрацю, ділові зв'язки, скоординовані акції тощо. Історія конфесій, зокрема тих, що функціонують в Україні, засвідчує, що в силу різних причин (ідеологічних, світоглядних, адміністративно-політичних, економічних, соціальних, правових, релігійно-церковних, етнонаціональних, релігійно-духовних, змісту і характеру громадської думки; різного статусу конфесій в державах різних періодів та ін.) готовність до такої діяльності на солідарній міжконфесійній основі доволі різна. Даються знаки і наслідки колишнього панівного в духовному житті становища деяких конфесій

²⁸⁷ Рівень і характер релігійності українського суспільства // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 1-2. – С. 40.

(православ'я в Російській імперії, греко-католицизму в західно-українському регіоні), і різна кількісна представленість у релігійній мережі, й істотна відмінність в традиціях конфесій щодо ставлення до іновір'я. Показово, що конфесії, які ніколи не займали духовно домінуючого становища в країні чи регіоні, яким свого часу доводилося утверджуватися в боротьбі з панівним віросповіданням, проявляють більше готовності до міжконфесійної взаємодії, співпраці, зв'язків, участі в спільних акціях, аніж ті, що тривалий час своєї історії домінували, мали підтримку і захист влади, могли не рахуватися з різного роду «сектами», «толками», «іновірцями». Історично склалося так, що у віруючих порівняно малочисельних релігійних організацій було більше мотивації об'єднуватися з іншими конфесіями, взаємопідсилюватися за рахунок союзів з іновірними, розраховувати, що голос конфесії, підсилений солідарними конфесіями, буде почуто. Перед великими, авторитетними, самодостатніми, економічно потужними, владно підтримуваними релігійними об'єднаннями така проблема не стояла і підтримки інших конфесій вони, як правило, не потребували.

Звичайно, сьогодні ситуація істотно змінилася (православ'я по низці параметрів втрачає колишню універсальну присутність, греко-католицизм перестав бути регіональним явищем, прискореними темпами зростає число прихильників протестантських церков, неухильно зростає мережа ісламських організацій). Суттєво змінили позиції й самих віруючих, їх критерії, оцінки, способи реагування на ті чи інші події, факти, процеси. Так, 23,6% віруючих УПЦ МП, 36,7% УПЦ КП, 31,6% інших *православних* конфесій вважають, що всі релігії мають право на існування як різні шляхи до Бога. 48,3% прихильників УПЦ МП, 37,0% УПЦ КП, 49,6% інших православних конфесій визнають, що будь-яка релігія, яка проголошує ідеали добра, любові, милосердя, не загрожує існуванню іншої людини, має право на існування. Водночас майже 27,2% віруючих УПЦ МП висловлюють переконання, що право на існування мають лише традиційні для нашої країни релігії; істинною є лише та релігія, яку сповідує даний віруючий. Подібні погляди мають 25,4% в УПЦ КП та 16,8% серед інших православних²⁸⁸. Зайве доводити, що такі переконання можуть впливати на формування відносин з представниками інших релігій. Соціологічні дослідження останнього часу, підтверджують тезу про те, що адепти православних церков виявляють доволі позитивне ставлення до греко-католицизму: УПЦ МП – 34%, УПЦ КП – 43,9%; до римо-католицизму: УПЦ МП – 29,6%, УПЦ КП – 38,1%. Значно менше позитиву у ставленні до протестантизму: УПЦ МП – 14,1%, УПЦ КП – 21,3%; євангелічних та харизматичних церков: УПЦ МП – 11,3%, УПЦ КП – 13%; до східних релігій та духовних практик: УПЦ МП – 16,2%, УПЦ КП – 15,9%. Досить незначними є показники негативного ставлення православних до греко-католицизму: УПЦ МП – 4%, УПЦ КП – 2%; до римо-католицизму: УПЦ МП – 5,1%, УПЦ КП – 3,0%; негативне ставлення помітно зростає у

²⁸⁸ Рівень і характер релігійності українського суспільства // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 1-2. – С. 56.

ставленні до протестантів: 14,1% adeptів УПЦ МП та 13,3% УПЦ КП висловлюють негативне ставлення до протестантських деномінацій. Найбільш негативно православні віруючі ставляться до євангелічних та харизматичних церков: 20,4% УПЦ МП та 17,6% УПЦ КП відповідно²⁸⁹.

Показовими у цьому відношенні є й результати опитування прихильників *греко-католицизму*. Найбільш позитивне ставлення вони проявляють до римо-католицизму – 71,7% та православ'я – 70,2%. Суттєво менше позитивного ставлення до протестантизму – 36,4%, хоча у 2000р. воно було на рівні 11,9%. Позитивне ставлення до інших релігій та релігійних течій знову ж таки залишається на доволі низькому рівні - у межах 15% - 23%, але демонструє тенденцію до зростання у порівнянні з 2000р. (2% - 13%). Найбільш негативне ставлення греко-католики демонструють у відношенні до євангелічних та харизматичних церков (26,3%)²⁹⁰. Безумовно, що ці особливості конфесійної орієнтації рядових греко-католиків не можуть не позначатися на готовності конфесії до співпраці на різному рівні з іншими конфесіями.

Беручи до уваги всю повноту даних, супутних реалізації суб'єктом міжконфесійних відносин, можна стверджувати, що сучасний віруючий бере участь у комплексі заходів міжконфесійного характеру, розширює відносини між конфесіями в Україні у більш сприятливих умовах, аніж це відбувалося навіть десятиліття тому.

Напрямами і формами реалізації суб'єктом (сучасним віруючим) своєї участі у налагодженні та розвитку міжконфесійних відносин є його участь (пряма чи опосередкована) у:

- міжконфесійних об'єднаннях з компетенцією консультативно-дорадчих органів (Всеукраїнська Рада церков і релігійних організацій, Нарада представників християнських церков України, Рада євангельських протестантських церков України, Українська міжцерковна рада, Всеукраїнська рада християнських церков, Рада представників духовних управлінь і центрів мусульман України) та в подібних органах, створених на регіональному рівні (в м. Києві, АРК, багатьох областях);
- підготовці міжконфесійних за форматом документів з актуальних проблем суспільного та релігійно-церковного життя (листів до Президента України, до Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України; звернень до українського народу з найбільш гострих проблем, що зачіпають інтереси усього суспільства; інформаційних листів про позиції конфесій у питаннях внутрішньої і зовнішньої політики, захисту суспільної моралі та духовності,

²⁸⁹ Рівень і характер релігійності українського суспільства // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 1-2. – С. 57-58.

²⁹⁰ Там само.

- протидії політизації релігійних організацій, ставлення до законодавчого врегулювання релігійної сфери тощо);
- підготовці та проведенні всеукраїнських міжрелігійних форумів, «круглих столів» з актуальних проблем суспільного та релігійного життя в Україні;
 - діалогових, переговорних формах реалізації відносин між конфесіями;
 - співпраці конфесій в реалізації соціальних (добродійних, милосердних), місійних, культурно-освітніх програм;
 - релігійних акціях (міжконфесійних молебнях, хресних ходах та ін.), присвячених знаменним ювілеям, пам'ятним датам, визначним подіям, що мають загальнонаціональне значення;
 - спільній підготовці представниками конфесій проектів законодавчих та нормативних актів, де відтворена узгоджена позиція релігійних об'єднань щодо врегулювання державно-церковних та міжконфесійних відносин.

Суб'єкти міжконфесійних відносин, використовуючи на дво- чи багатосторонній конфесійній основі ці форми співпраці, отримували можливість в ході безпосереднього спілкування кращого усвідомлення і розуміння позицій представників інших конфесій, зближення бачення сторін навіть з недавно конфліктних питань.

Вище вже акцентувалася увага на тому, що за всієї важливості віросповідних установок, релігійної доктрини щодо ставлення до іновір'я, історично-релігійної складової, що формувала традиції співжиття *даної конфесії* зі всіма іншими, не менш важливим компонентом у формуванні міжконфесійних відносин є особистісні характеристики ключового учасника цих відносин – віруючого. Набір же релігійно-світоглядних уявлень, релігійно-моральних норм, віросповідного менталітету, релігійно-етнонаціональних переконань, релігійно мотивованих поведінських установок, способів і характеру реагування на ситуації у міжконфесійних відносинах, діапазон оцінок щодо «своїх» й «інших» віруючих, тягар упереджених суджень, застарілих критеріїв можуть бути не лише спрямованими на конструктивний розвиток міжконфесійних відносин, а й негативно впливати на реалізацію таких відносин, ускладнювати їх.

Суб'єкт – прямий чи опосередкований учасник міжконфесійних відносин, який із-за різних причин сформувався як *опонент* розвитку таких відносин, в умовах надзвичайно політизованого суспільства чи окремої специфічно налаштованої спільноти може брати участь в акціях, які за своїм змістом не сприяють розвитку міжконфесійного порозуміння, утвердженню міжрелігійної толерантності, негативно впливають на відносини між представниками різних віросповідань. Такий віруючий публічно може допускати некоректні, нетолерантні, образливі висловлювання і виступи на адресу опонентів з числа інших конфесій; ігноруючи норми чинного законодавства, брати участь у силовому захопленні культових будівель,

майна, інших приміщень, що належать іншим конфесіям; ігнорувати переговорно-діалогові форми розв'язання конфліктних питань, спільні заходи міжконфесійного характеру; підтримувати чи й брати безпосередню участь у діяльності різного роду політизованих біляцерковних організацій, що під релігійним прикриттям практикують екстремістські методи діяльності, вирішують політичні завдання і т.п.

Таким чином, сучасний віруючий як суб'єкт міжконфесійних відносин в Україні в умовах поліконфесійного, мультиетнічного, політично і соціально диференційованого, певною мірою глобалізованого суспільства опинився на вістрі постановки і вирішення багатьох проблем, де проблема відносин між віросповіданнями в країні з переважно віруючими громадянами грає далеко не другорядну роль, сприяючи чи не сприяючи стабільності і злагоді в суспільстві. Отож, позиція сучасного віруючого у його розумінні та ставленні до міжконфесійних відносин виходить далеко за суто релігійні межі і набуває загальносуспільної значущості. Якими будуть формуватися наступні покоління суб'єктів міжконфесійних відносин в Україні, такими, значною мірою, будуть і міжконфесійних відносин.

А н о т а ц і ї

У статті аналізується відносно малодосліджене питання про роль сучасного віруючого як суб'єкта формування і реалізації міжконфесійних відносин в Україні. Доведено, що віруючий (суб'єкт) і зазначені відносини (об'єкт) знаходяться у діалектичній залежності: за всієї значимості змісту цих відносин від особистих характеристик віруючого – представника певної конфесії і учасника цих відносин – стан і динаміка міжконфесійних відносин, в свою чергу, справляють вплив на позицію віруючого.

Ключові слова: сучасний віруючий, суб'єкт, об'єкт, суб'єкт-об'єктні відносини, міжконфесійні відносини, державно-церковні відносини, релігійна сфера, релігійна діяльність.

The item on the role of a believer as a subject of formation and realization of interconfessional relations in Ukraine has been analyzed in this article as far as this problem has not been properly researched before. It has been proved that a believer and the relations mentioned above are being in dialectic dependence: due to the meaning of the contents of these relations depending on the personal features of the believer - the representative of a certain confession and a participant of these relations – the state and dynamics of interconfessional relations in their turn produce their influence on the position of a believer.

Keywords: modern believer, subject, object, subject-object relations, interfaith relations, state-church relations, religious sphere, religious activities.